

Ks. dr Tomasz Kudroń
Tarnów – WSD

**BIBLIOTEKA
WYŻSZEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO
W TARNOWIE
– DZIEDZICTWO I NOWA LOKALIZACJA**

Abstract

The Library of Diocesan Seminary in Tarnow is an academic library that provides the basis for research of the Faculty of Theology The Pontifical University of John Paul II in Cracow Section in Tarnow. In September 2014 was organized in Tarnów the 20th General Assembly of The Federation of the Polish Church Libraries FIDES. It was a good opportunity to show to the participants historical and cultural patrimony of the diocese, which is reflected in the seminar book collection (about 150 000 volumes, more than 6000 antique books and 154 incunabula). Our guests could learn about the project of the new library and by visiting it, see how the project was completed. This article briefly describes the history of the book collection of the Seminary and presents the realization of the project of the new library.

Streszczenie

Biblioteka Seminarium Duchownego w Tarnowie jest biblioteką akademicką stanowiącą bazę dla Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie Sekcja w Tarnowie. We wrześniu 2014 roku zostało zorganizowane w Tarnowie 20. Walne Zgromadzenie Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Była to dobra okazja, aby zaprezentować uczestnikom historyczne i kulturowe dziedzictwo diecezji, którego odzwierciedleniem jest seminaryjny księgozbiór (około 150 000 woluminów, ponad 6000 starodruków i 154 inkunabuły). Nasi goście mogli poznać projekt nowej biblioteki i zwiedzając ją zobaczyć, w jaki sposób projekt został zrealizowany. Ten artykuł opisuje pokrótce historię seminaryjnego księgozbioru oraz przedstawia realizację projektu nowej biblioteki.

Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES będzie wkrótce obchodzić 25 rocznicę powstania. To dobra okazja, aby spojrzeć na tę organizację od strony historycznej, podsumować rozmaite działania oraz dokonać oceny wkładu tego stowarzyszenia oraz poszczególnych bibliotek kościelnych w rozwój nauki w Polsce.

Niewątpliwym przyczynkiem do naukowej refleksji o Federacji jest Bibliografia piśmiennictwa o polskich bibliotekach kościelnych, opracowywana od kilku lat przez dyrektora Biblioteki Uniwersytetu Medycznego w Łodzi dr. Ryszarda Żmudę, który podczas XX Walnego Zgromadzenia FIDES w Tarnowie przedstawił uczestnikom zarys bibliografistyki kościelnej. Jako współorganizator tarnowskiego spotkania odniosłem

wrażenie, że zainteresowanie środowiska naszą biblioteką, warto jest uzupełnienia piśmiennictwa bibliograficznego o informacje dotyczące Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie. Wiedza ta – jak ufam - będzie interesująca również dla szerszego grona osób zainteresowanych bibliotekami, historią Kościoła w Polsce oraz ziemią tarnowską.

Dziedzictwo

Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie stanowi ważne dziedzictwo materialne i kulturowe, będące owocem pracy wielu pokoleń historyków i bibliotekarzy, którzy świadomi ważności spuścizny przodków zachowali i ocalili to niezwykle patrymonium stanowiące dzisiaj chlubę i bezcenny skarb tarnowskiego Seminarium Duchownego (choćby pochodzące z wielu benedyktyńskich skryptoriów inkunabuły, które były kiedyś podstawą formacji skasowanego przez zaborców dawnego Opactwa Tynieckiego).¹

Pierwszym nominowanym biskupem tarnowskim, który objął utworzoną na mocy bulli papieża Piusa VI „*In suprema beati Petri cathedra*” diecezję, był ks. Florian Amand Janowski, dotychczasowy opat tyniecki. Natomiast ponownym organizatorem diecezji, wskrzeszonej w r. 1821, był również benedyktyn, biskup Grzegorz Tomasz Ziegler. To dzięki jego decyzjom w r. 1821 powstało najpierw w Bochni seminarium, które od 1826 roku zdomowilo się w Tarnowie - najpierw w klasztorze pobernardyńskim, a od 1838 roku w wybudowanym specjalnie do tego celu gmachu, gdzie znajduje się do dzisiaj.² Trudno tutaj szczegółowo oceniać poszczególne etapy historii biblioteki, która związana jest od początku z historią diecezji, ale z całą pewnością decyzja o przekazaniu na własność diecezji znacznej części księgozbioru tynieckiego (ponad 2000 woluminów) okazała się opatrnościowa, gdyż pozostałe księgi oraz archiwum opactwa, które zostały przekazane do Lwowa zaginęły w zawierusze dziejów, prawdopodobnie już bezpowrotnie³.

Najcenniejsza część księgozbioru obejmuje, poza wymienionym wyżej dziedzictwem tynieckim, zbiory biblioteki Tarnowskiej Kapituły Kolegiackiej, od 1786 Katedralnej oraz księgozbiory bibliotek parafialnych z terenu diecezji, m.in. z Wojnicza, Czchowa, Biecza, Pilzna i Nowego Sącza. Powstały w 1857 r. pierwszy katalog, spisany w języku niemieckim, pokazuje stosunkowo skromny ilościowo ale cenny księgozbiór obejmujący 2158 woluminów⁴. Dopiero pod koniec XIX wieku, dzięki zapo-

¹ Katalog inkunabułów Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie / oprac. J. M. Marzalska, Tarnów 1997 s. 7-8

² Bolesław Kumor: Dzieje polityczno – geograficzne diecezji tarnowskiej. Lublin 1958 s. 43-52, 78 nn.

³ Adam Nowak: Biblioteka Seminarium Duchownego w Tarnowie. Zarys historyczny. Tarnów 1967 s. 18-19

⁴ Tenże, Wspomnijcie na minione dni. Tarnów 2013 s. 31

biegliwości przełożonych seminarium oraz dyrektorów biblioteki, wzrosła znacząco liczba posiadanych książek. Źródło przychodu stanowiły dary i spadki szczerobliwych księży (min. Ks. M. Leśniaka, ks. A. Siedleckiego, bpa J. G. Wojtarowicza) oraz wymiana i zakupy, pochodzące z fundacji założonej specjalnie dla potrzeb biblioteki. W roku 1886, kiedy ks. Józef Bąba – objął urząd rektora seminarium a zarazem dyrektora biblioteki i założonego przez siebie pierwszego na ziemiach polskich muzeum diecezjalnego – w katalogu biblioteki widniały 4004 tytuły książek, a kiedy odchodził z rektorstwa było ich już 5774. Wtedy też biblioteka wzbogaciła się o pierwszą czytelnię.⁵

W okresie międzywojennym złotymi zgłoskami w historii biblioteki zapisał się jej kolejny dyrektor ks. Stanisław Dutkiewicz. Powiększył jej zbiory o 1354 woluminy. On też postarał się, aby księgozbiór znalazł swoje godne miejsce. Magazyny biblioteczne przeniesione zostały więc z mrocznych pomieszczeń do widnej, przestronnej sali na pierwszym piętrze, tuż obok kaplicy, gdzie przetrwały aż do czasu okupacji niemieckiej⁶.

W czasie II wojny światowej, kiedy gmach Seminarium został zajęty przez okupanta, biblioteka za sprawą ks. Stanisława Łacha znalazła schronienie u księży Filipinów i tam przetrwała nienaruszona do końca wojny. Przeniesiono ją do Seminarium zaraz po zakończeniu działań wojennych. Nad fachowym uporządkowaniem zbiorów czuwał niestrudzony ks. Józef Brudz⁷. On też zapoczątkował systematyczną prenumeratę czasopism krajowych i zagranicznych. Pomagał mu w tym, jeszcze jako kleryk, późniejszy profesor historii Kościoła ks. Bolesław Kumor.

Od 1962 aż do 1991 roku dyrektorem biblioteki był ks. Adam Nowak, profesor historii Kościoła w Seminarium Duchownym w Tarnowie. Odbił we Wrocławiu gruntowne studia z zakresu bibliotekoznawstwa. Fachowo zorganizował magazyn wyposażony w regały przesuwne oraz pracownię starych druków a także zatroszczył się o lokalizację, układ i wystrój utworzonego w tamtym czasie *Lectorium*. Ta poświęcona w 1968 r. przez Prymasa Polski kard. Stefan Wyszyńskiego, nowoczesna jak na owe czasy czytelnia, liczyła kilkadziesiąt miejsc oraz mieściła zwierający około 6000 woluminów księgozbiór podręczny. Ten nowoczesny układ i wystrój był owocem dialogu z ówczesnymi wychowawcami i profesorami seminaryjnymi, a szczególnie z ks. prof.

⁵ Jolanta Małgorzata Marszałska: Najcenniejsze zabytki piśmiennictwa w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie. Tarnów 1999. s. 11-19

⁶ Adam Nowak: Biblioteka Seminarium Duchownego... dz. cyt. s. 72-75

⁷ Doktorat uzyskał już jako kleryk w 1937 roku w Innsbrucku, habilitował się zaś w 1953 roku na UJ w Krakowie. Był wykładowcą już przed wojną, a po jej zakończeniu wykładał aż do 1985 roku. Aresztowany w 1941 roku przez Niemców w Błoniu pod Tarnowem, wraz z rektorem bł. ks. Romanem Sitko trafił najpierw do Oświęcimia, później do Dachau. Po uwolnieniu wyjechał do Paryża, gdzie studiował i bacznie obserwował układ i sposób funkcjonowania bibliotek, co wykorzystał po powrocie do Tarnowa.

Michałem Hellerem i ks. prof. Józefem Homerskim. Ks. Adam Nowak troszczył się o konserwację najcenniejszych pozycji i ciągle powiększanie księgozbioru.

W latach 1991 – 2001 dyrektorem biblioteki był ks. Antoni Żurek. W tym czasie lektorium zostało poszerzone o czytelnię czasopism, w bibliotece pojawiły się komputery i rozpoczęto elektroniczne katalogowanie zbiorów, udostępniając je czytelnikom w programie MAK. Ks. Żurek nawiązał kontakty z Komitetem Badań Naukowych i pozyskane środki wykorzystywał na konserwację kolejnych starodruków oraz, za przykładem poprzedników, powiększał księgozbiór dzięki zakupom, darom i spadkom. Obok licznych czasopism naukowych podjął on także prenumeratę cennych serii wydawniczych oraz objął szczególną troską księgozbiór patrystyczny. W czasie jego dyrektorowania biblioteka weszła w skład Federacji Bibliotek Kościelnych a jej stan posiadania przekroczył liczbę 100 tys. woluminów.

Projekt renowacji i jego realizacja

W roku 2001 zostałem zamianowany dyrektorem biblioteki seminaryjnej. Coraz bardziej doskwierający brak miejsca w magazynach i czytelnii, zagrzybienie ścian (eksperytyza mykologiczna wykazała obecność kilkunastu rodzajów grzybów w tym szkodliwe dla zdrowia ludzkiego), złe warunki przechowywania cennych zabytków, zmiana sposobu funkcjonowania bibliotek po powstaniu Internetu, pokazały że nadszedł czas na gruntowne zmiany. Po rozmowach z ówczesnym rektorem Wyższego Seminarium Duchownego ks. Stanisławem Budzikiem, temat lokalizacji nowej biblioteki został przedstawiony w roku 2002 na konferencji profesorów Seminarium w Błoniu koło Tarnowa. W trakcie dyskusji wysuwano rozmaite propozycje, wśród nich zaproponowany przeze mnie remont środkowego skrzydła dawnego Seminarium oraz adaptacja dawnej kaplicy. Największym zainteresowaniem cieszyła się ostatnia z tych koncepcji wysunięta przez ks. rektora Budzika. Wspólnie z mgr. Inż. Jerzym Zygmuntem przygotowaliśmy stosowne plany budowlane oraz wstępny kosztorys inwestycji. Niestety względy finansowe nie pozwoliły na realizację tego przedsięwzięcia.

Temat przebudowy pomieszczeń bibliotecznych wrócił w roku 2004, kiedy rektorem Seminarium został ks. Wiesław Lechowicz. Wciąż jednak brakowało środków materialnych, które wystarczyłyby na przeprowadzenie koniecznych zmian. W tym okresie, chcąc nadążyć za postępującymi zmianami, zaczęliśmy pracować nad konwersją baz do formatu MARC21 oraz zakupiliśmy program MAKWWW pozwalający na dostęp do nich przez Internet. We wdrożeniu tych zmian na poszczególnych etapach pomagali nam ks. Jerzy Gonet z Warszawy z ramienia FIDES, mgr Maria Bystrowska z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Tarnowie oraz mgr Jan Pojedyniec z Biblioteki PWSZ w Tarnowie. Pracowaliśmy też, wspólnie z mgr. Inż. Jerzym Zygmuntem, nad alternatywnym planem lokalizacji biblioteki polegającym na adaptacji skrzydła środkowego dawnego seminarium. Takie rozwiązanie okazało się bardziej ekonomiczne

i dawało szansę na uzyskanie większej przestrzeni użytkowej. W roku 2007 ks. W. Lechowicz, a od 2008 r. jego następcą ks. Jacek Nowak, przy wsparciu Biskupa Tarnowskiego Wiktora Skworca podjęli starania o dofinansowanie modernizacji obiektu bibliotecznego z funduszy europejskich na lata 2007-2014. W przygotowanie projektu, oprócz osób dotychczas zaangażowanych, włączyli się: firma KPP „Doradztwo” z Krakowa; mgr inż. Mariola Gajewska; mgr inż. arch. Teresa Jakubas; mgr inż. Zbigniew Kowalczyk; mgr inż. Krzysztof Rybus; mgr inż. arch. Katarzyna Kipiela z firmy „Modulor” z Tarnowa; ks. Stefan Cabaj. Przez cały czas projekt wspierał Biskup Tarnowski. W efekcie tych prac i starań projekt zatytułowany „Adaptacja segmentu środkowego budynku Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie” został pozytywnie oceniony w trzystopniowym konkursie i uzyskał dofinansowanie na poziomie 70% w ramach Osi Priorytetowej 1. Warunki dla rozwoju społeczeństwa opartego na wiedzy, Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2014. Pozostałe środki zagwarantował bp. Wiktor Skworec oraz kapłani i wierni diecezji tarnowskiej.

Stosowną umowę między Urzędem Marszałkowskim w Krakowie a Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie podpisali 23 listopada 2009: Roman Ciepela – wicemarszałek województwa małopolskiego i ks. Jacek Nowak – rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie.

Decyzją rektora seminarium, zostałem koordynatorem projektu, natomiast przetarg na realizację prac budowlanych wygrała firma „Legutki i Krasoń” S. A. z Krakowa. Inspektorem nadzoru budowlanego został współtwórca projektu mgr. inż. Jerzy Zygmunt. W kolejnych przetargach zostali wyłonieni pozostali wykonawcy: firma „Megasysem” z Krakowa - montaż systemu przeciwpożarowego, firma „Rolmot” z Ciepłowa – wykonanie i montaż regałów, firma „Artuss” z Krosna – zakup, wykonanie i montaż mebli, firma „Suntar” z Tarnowa – zakup i montaż sprzętu CTI. Przy przeprowadzeniu procedur przetargowych nieocenioną pomoc okazali mgr inż. Maria Binko oraz dr Mirosław Luśtyk.

Prace budowlane nad realizacją projektu, które trwały 18 miesięcy, zostały zakończone w czerwcu 2011 roku. W ramach prac adaptacyjnych podbito fundamenty, wymieniono stropy drewniane na żelbetowe, wykonano szyb windy osobowej i towarowej, oraz nową więźbę dachową i pokrycie blachą miedzianą. Przeprowadzono też remont i rekonstrukcję istniejącej więźby nawy głównej w celu uzyskania przestrzeni użytkowej poddasza. Wykonano wszelkie niezbędne instalacje oraz zamontowano urządzenia wykorzystujące najnowocześniejsze systemy związane z obsługą biblioteki i ochroną zbiorów (RFID, VESDA). Wyposażenie zamontowano do końca września 2011.

Obiekt znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej. Powierzchnia zabudowy wynosi 300 m², powierzchnia użytkowa 1742 m², a kubatura budynku 5748 m³. Dzięki ofiarności tarnowskich kapłanów i diecezjan oraz staraniom bpa Wiktora Skworca udało się ukończyć tę inwestycję, uzupełniając ją o nowoczesny system biblioteczny umożli-

liwiający wypożyczanie książek przez Internet, system ochrony zbiorów pozwalający na oddawanie ich poza godzinami otwarcia biblioteki a także precyzyjną klimatyzację w magazynie starych druków oraz klimatyzację w czytelnicy. Obiekt został nagrodzony nagrodą II stopnia w ogólnopolskim konkursie „Budowa roku 2011” w kategorii obiektów ocenianych indywidualnie. Uroczyste poświęcenie nowej biblioteki, z udziałem nuncjusza apostolskiego abpa Celestino Migliore dokonało się 5 października 2011 r.

Jesienią 2011 r., przy pomocy wykładowców poszczególnych przedmiotów seminaryjnych wspólnie pracownicami biblioteki z s. Piotrą Stelmaszczuk na czele, opracowaliśmy układ księgozbioru podręcznego w czytelnicy a następnie przez kolejny rok, stały zespół biblioteczny (powiększony o dwie osoby), przy pomocy alumnów seminarium, pracował nad przeniesieniem i ułożeniem księgozbioru w nowej lokalizacji oraz wydzielaniem większości zbiorów XIX wiecznych i przeniesieniem ich do dawnego *Lectorium*. Równocześnie testowano oraz ustawiano komputery, sieć informatyczną, system biblioteczny wraz z wyposażeniem nowej serwerowni, wrzutnię umożliwiającą zwrot książek bez równoczesnego zaangażowania bibliotekarza, skaner w nowo powstałej pracowni digitalizacji zbiorów oraz inne urządzenia i systemy. Opracowano również tymczasowy regulamin tzw. vademecum czytelnika oraz uzupełniono niezbędne elementy umożliwiające sprawne korzystanie z internetowych możliwości systemu nowego bibliotecznego oraz urządzeń wykorzystujących technologię FRID.

Informacje praktyczne

Biblioteka WSD w Tarnowie, która stanowi zaplecze dla Wydziału Teologicznego UPJPII w Krakowie Sekcja w Tarnowie, jest największą na ziemi tarnowskiej i posiadającą najstarsze zbiory biblioteką naukową o charakterze humanistycznym. Chętnie korzystają z niej nie tylko tarnowscy alumni i studenci Wydziału Teologicznego, ale także studenci i absolwenci innych uczelni Tarnowa i Krakowa, nauczyciele i uczniowie szkół średnich oraz osoby z miasta i regionu zainteresowane teologią, filozofią, historią i literaturą. Księgozbiór biblioteki szacuje się na ponad 150 000 woluminów, w tym druki zwarte (książki) ok. 100 000 woluminów, z czego ok. $\frac{3}{4}$ zbiorów wprowadzono do baz elektronicznych. Najczęściej opracowan¹ część księgozbioru stanowi zbiory specjalne. Dzięki nim, zasoby biblioteki można zakwalifikować jako unikatowe w skali regionu. W ramach tego wydzielonego księgozbioru znajdują się 6224 starodruki w 5280 woluminach, w tym inkunabuły (154 tytuły w 127 woluminach) oraz 23 rękopisy⁸. Gdy chodzi o prenumeratę, to obejmuje ona 125 tytułów czasopism, w tym 105 polskich i 20 zagranicznych. 66 tytułów uzyskiwanych jest drogą wymiany międzybibliotecznej – krajowej i zagranicznej (49 z Polski, 17 zza granicy).

⁸ Już po otwarciu nowej biblioteki udało się ten zbiór powiększyć o 18 starodruków pochodzących ze zbiorów Kapituły Katedralnej w Tarnowie.

Biblioteka mieści się w tzw. „gmachu dydaktycznym” Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie, który jest dawnym budynkiem Seminarium i można się tam dostać od ulicy Piłsudskiego. Zajmuje całe środkowe skrzydło – od piwnicy po poddasze. Dwupoziomowa Czytelnia mieści się na samej górze, pracownia digitalizacji na pierwszym piętrze, natomiast Wypożyczalnia na parterze. Całość jest dostępna również dla osób niepełnosprawnych. Środkowe piętra i piwnica to Magazyny. Czytelnia liczy 102 miejsca, w tym 17 stanowisk komputerowych: 12 terminali z dostępem do Internetu (do wybranych stron: katalogi bibliotek, informacje z diecezji), 5 terminali służących studentom do pisania prac, 1 komputer – do odtwarzania multimediiów, których nie wypożycza się na zewnątrz. W całej Czytelni jest dostęp do Internetu przez Wi-Fi. Mogą z niego skorzystać Czytelnicy, którzy poprosili o utworzenie konta umożliwiającego logowanie się w sieci. Wypożyczalnia ma 6 miejsc, w tym 3 terminale z dostępem do Internetu. Tam też znajduje się katalog kartkowy.

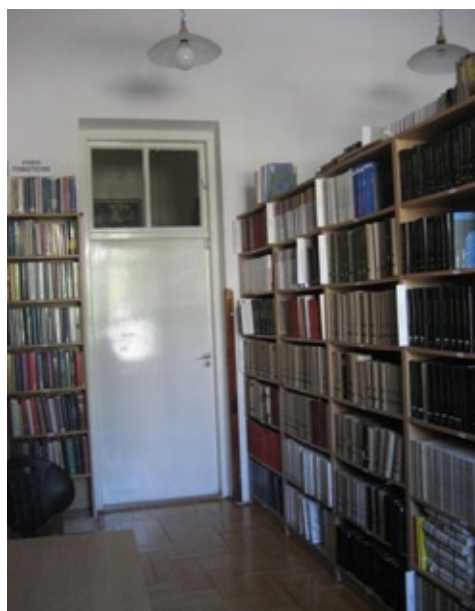
Miejszem szczególnie wartym odwiedzenia jest górna część czytelnicy, znajdująca się na poddaszu, której ozdobą jest XIX wieczna więźba dachowa. Ci, którzy tam przychodzą często mówią, że to wewnątrz ma „duszę” i niepowtarzalny klimat. Warto więc naocznie się o tym przekonać.

Poświęcenie Lectorium przez kard. Stefana Wyszyńskiego, Prymasa Polski (1968)

Pracownia Starodruków przed modernizacją

Czytelnia czasopism przed modernizacją

Lectorium przed modernizacją

Podpisanie umowy o dofinansowanie projektu modernizacji biblioteki - 23 listopada 2009 r.

Modernizacja - marzec 2010 r.

Modernizacja -kwiecień 2010 r.

Modernizacja - sierpień 2010 r.

Modernizacja - październik 2010 r.

Tablica informacyjna dotycząca inwestycji

Poświęcenia Biblioteki dokonuje arcybp Celestino Migliore, Nuncjusz Apostolski w Polsce, w obecności bpa Wiktora Skworca, Ordynariusza Tarnobrzegskiego i ks. prał. Jacka Nowaka, Rektora WSD w Tarnobrzegu

Poświęcenie Biblioteki

